

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Til Bornholm i Maj

Medlem af Landsbestyrelsen, Gaardejer *Johs. Grønbech*, Sandegaard, Gudhjem, redegør i denne Artikel for Programmet for Bornholmmødet den 19. og 20. Maj.

VI SKAL i Aar have det aarlige Fællesmøde paa Bornholm, og vi Bornholmere haaber, at saa mange som muligt vil tage den lange Rejse til vor Klippeø, og det er ogsaa vort Haab, at De ikke vil komme til at fortryde det. — Mødet er jo lagt paa en Tid, hvor den værste Foraarstravlhed baade paa Marken og inde i Stuerne er ovre; og De maa ikke snyde Damerne for Turen, for selv om De, naar De kommer hjem igen, kan fortælle om Turen, er det dog ikke det samme som Selvoplevelse. De skulde paa de to Dage helst naa at faa det meste af Øens Natur set, og vi har derfor tænkt os en Tur sydpaa og en Tur nordpaa.

DEN FØRSTE DAG

PROGRAMMET, som vi, saa vidt gøriligt, vil følge, ser saaledes ud: De ankommer til Rønne Lørdag

Morgen Kl. 7 og tager op til Dams Hotel i Rønne, hvor De kan faa Morgenkaffe, hvis De ønsker det. — Efter Kaffen, eller nærmere betegnet Kl. 9, er der Møde paa Hotellet. — De Damer, der ikke ønsker at overvære Mødet, og andre Ikke-Deltagere kan imedens besøge Rønne og dens Seværdigheder og evt. købe et eller andet specielt bornholmsk. — Kl. 12 er der saa fælles Frokost for os alle paa Dams Hotel, — og Kl. 13.30 kører vi ud med store Turistbiler

(Fortsættes Side 4.)

Maagestolene ved Gudhjem.

SLÆGTSGAARDEN

Udkommer hveranden Maaned.

Redigeret af *Ib Paulsen*.

Carit Etlarsvej 32, Odense.

FORENINGEN TIL BEVARELSE AF DANSKE SLÆGTSGAARDE

Kontor: Købmagergade 67-69, København K.
Kontoret aabent hver Dag fra Kl. 10-13. Tlf. Byen 9433.

Alle Breve til Foreningen sendes til Kontoret,
Artikler til Bladet til Redaktøren.
Andet samt private Forespørgsler til Formanden.
Forespørgsler ang. Understøttelser af enhver Art
bedes rettet til Slægtsgaards-Arkivet.

»SLÆGTSGAARDS-ARKIVET«

Adresse: Dansk Folkemindesamling, Det kgl. Bibliotek,
København K. Tlf. Central 4444.

Leder: Mag. art. Hans Ellekilde og Arkivar P. K. Hof-
mansen. P. K. Hofmansen træffes personlig Tirsdag,
Onsdag og Fredag Kl. 14-16.

Landsbestyrelsen:

Civilingeniør, Gaardejer H. M. Markersen, R., Rødby
(Formand).

Gdr. Jens Jensen, Sode pr. Hejsager (Næstformand).

Gdr. Jørgen Petersen, Thorsgaard, Gislinge.

Gdr. N. Slemming, Hammelev pr. Grenaa.

Proprietær Bengt Bjergskov, Rosenlund pr. Kølstrup.

Parcl. Niels Larsen, Veddinge pr. Faarevejle.

Hofjægermester Cederfeld de Simonsen, Erholm pr.

Aarup.

Prop. Chr. Lybye, Haldborg pr. Skive.

Gdr. Ths. B. Thomsen, Ulstedlund pr. Ulsted.

Gdr., Sognefoged Grøntved, Mygdal pr. Hjørring.

Gdr. Johs. Grønbeck, Gudhjem, Bornholm.

Foreningens juridiske Konsulent:

Sagfører, cand. jur. M. Hesselbjerg, Hillerød.

Kontorets Leder:

Kontorchef K. Nielsen.

Foreningens Revisor:

Statsaut. Revisor Kr. Foged, København.

Trykkeri:

Andelsbogtrykkeriet i Odense.

Den Sjællandske Bondestands Sparekasse

Hovedkontor: Vester Voldgade 107
København V.

Bemærk Tilmeldelses- Blanketten

til Aarsmødet paa Bornholm. Den
findes løst indlagt i Bladet og bedes
indsendt til Kontoret senest 1. Maj.

NR. 54 INDEHOLDER IØVRIGT:

Slut op om Aarsmødet	Side 3
Fegnings-Succes	» 3
Repræsentanter til Bornholmmødet	» 4
Foreningens Regnskab og Budget	» 5
Lige saa skønt	» 6
Sommerregn, Digt	» 7
Foreningsmeddelelser	» 7
Om bornholmske Bønder	» 8
To Fødselsdage i Sønderjylland	» 11
En Byremse	» 12
Den gamle Gaard	» 12

Creditkassen for Landejendomme i Østifterne

(Landcreditkassen)

Anker Heegaardsgade 4 . København

Laan mod 1. Pr. i Landbrug, Skov- og Havebrug samt Grundforbedringslaan
Kasseobligationer kan noteres paa Navn og kan indskrives

SLÆGTSGAARDEN

Medlemsblad for Foreningen til Bevarelse af danske Slægtsgaarde

Nr. 54

APRIL

1951

Slut op om Aarsmødet

I FORENINGENS Aarsmøde paa Bornholm i Dagene 19. og 20. Maj kan foruden Foreningens Repræsentanter ogsaa andre Foreningsmedlemmer og deres Slægtninge deltage, saaledes at det ikke alene bliver et Repræsentantskabsmøde, men et Aarsmøde for Foreningens Medlemmer. Siden denne Ordning for nogle Aar siden blev truffet, er Antallet af Deltagere i Foreningens Aarsmøder steget Aar for Aar, og Udtalelser fra Deltagere i tidligere Aarsmøder har alle været saaledes, at det har været dem en virkelig Glæde og Oplevelse at være med til Aarsmøderne.

Foreningens Ledelse har den Opfattelse, at de, der deltager i Foreningens Aarsmøder, er med til paa den smukkeste Maade at konstatere udadtil, at der eksisterer en dansk Slægtsgaardsforening, hvis Opgave det er baade i kulturel og materiel Henseende at yde Bidrag til at stabilisere vort elskede Fædreland. Vel er Danmark kun et lille Land, men gennem ældgammel Kultur og Tradition har det noget at sige til den store Verden, og Betydningen heraf er langt større end svarende til Landets Størrelse. Danske Slægtsgaardsejere i Dag har Lov til at udtale Beundring for deres Fædres Nøjsomhed og Kamp for at faa Lov til at dyrke et Stykke Slægtsjord. Danske Slægtsgaardsejere i Dag bør vide, at deres Fædres Arbejde forpligter dem til under Nutidens forvirrede Forhold at henlede Opmærksomheden paa, at alle gode danske Borgere — baade i By og paa Land — er sig bevidst, at de elsker Danmark med dets gamle Kultur og Tradition, og at den danske Befolkning ikke ønsker at bøje sig for Nutidens daarlige Noder eller Unoder.

NAAR SLÆGTSGAARDSFORENINGEN i Aar afholder sit Aarsmøde paa Bornholm, kan det maaske siges, at Rejsen dertil er lidt besværlig — hvad den i Virkeligheden ikke er. Det skal ogsaa siges, at Bornholm ikke alene er vor Forpost i Østersøen, men det er tillige en dejlig Ø, og det er Foreningsledelsens Tro, at det for Deltagerne i vort Aarsmøde paa Bornholm ikke alene vil blive en Oplevelse at komme sammen med bornholmske Slægtsgaardsejere, men at det ogsaa vil blive en Oplevelse at se Bornholms skønne Natur.

Med disse Ord opfordres Medlemmer af Slægtsgaardsforeningen til at melde sig til Deltagelse i Foreningens Aarsmøde paa Bornholm — et Aarsmøde, som tilmed vil være bemærkelsesværdigt derved, at det i Aar er 10 Aar siden, dansk Slægtsgaardsforening blev stiftet.

H. M. Markersen, p. t. Formand.

Send Tilmeldelses-Blanketten, der er indlagt løst i Bladet, til Kontoret inden 1. Maj.

TEGNINGS-SUCCES

Fint Arbejde i Randers Amt ☺ En 75 Aarsdag

SOM DET fremgaar under »Foreningsmeddelelser« andet Steds i Bladet, redegjorde Bestyrelsesmedlem, Gaardejer N. Slemming fra Randers Amt, paa Hovedbestyrelsesmødet i Februar for Arbejdet med Nytegning af Medlemmer i Amtet. Det er et overordentlig smukt og for andre inspirerende Resultat, der hidtil er naaet. Vedtagelsen om i hvert Amt at finde en Mand, egnet til Nytegninger, synes for Randers Amts Vedkommende løst paa enestaaende heldig Maade. Man skønner, at der i Amtet er ialt 7—800 Slægtsgaarde, hvoraf hidtil et Par Hundrede var Medlemmer af Foreningen. Siden Offensiven for nye Medlemmer satte ind, er der tegnet ikke færre end 125, hvorved Amtets samlede Medlemstal ved Redaktionens Slutning er ca. 325. Paa et Møde i Randers Onsdag den 28. Marts vedtoges det at fortsætte Arbejdet med det Maal at sætte Medlemstallet op paa 5—600.

Aktiv i Nytegningsarbejdet har bl. a. vort meget interesserede Medlem, Gaardejer Chr. Sørensen, Vesterhessel ved Grenaa, været. Sørensen fyldte 75 den 5. April. Lidt forsinket, men derfor lige hjerteligt, skal Lykønskning i Dagens Anledning lyde. Sørensens smukke, gamle Gaard har i over 100 Aar været i Slægtens Eje. Sørensen overtog den i en ung Alder efter sin Far og har i enhver Henseende forstaaet at lede Gaarden efter Tidens Krav. Nu er den daglige Drift lagt i en Søns, Peter Sørensens Hænder, men Chr. Sørensen følger vaagent med i alt vedrørende Driften. Red.

Til Bornholm i Maj = fra Side 1

sydpaa langs Kysten til Nexø, der nu er saa godt som genopbygget efter Bombardementet; det er Nexø, de berømte Sandsten kommer fra.

TIL PARADISBAKKERNE OG ALMINDINGEN

FRA NEXØ kører vi til Paradisbakkerne, hvor De, der ønsker det, kan gaa igennem (og det skal man helst), en Tur paa ca. 1½ Time med afvekslende Natur fra dybe Klippekløfter til Lyng- og Skovbakker; her findes ogsaa den berømte Rokkesten, en Granitkolos paa 25.000 kg, som man kan rokke med een Haand. — De, der mener, at Turen bliver for streng, kan køre med Bilerne uden om og gaa et Stykke ind i Paradisbakkerne fra den anden Ende og i hvert Fald faa et Indtryk af, hvad det drejer sig om.

Efter Paradisbakkerne er det Meningen, at vi skal køre gennem den hyggelige By Svaneke og derfra til Almindingen, hvor Festmiddagen indtages paa Hotel »Jomfruberget«. Deltagere, som ønsker det, kan her faa Lejlighed til at soignere sig lidt før Middagen og faa Støvet skyllet lidt af.

Efter Festmiddagen er der Lejlighed til en lille Svingom. Derfor: Damer! — Damer! — Damer!

Kl. ca. 23 eller senere, hvis det ønskes, er der Hjemkørsel til Rønne.

RYTTERKNÆGTEN OG EKKODALEN

OG VI GAAR i Seng og er godt udhvilede og har taget Morgenkaffen Søndag Formiddag Kl. 9, for saa starter vi igen ud paa Øen. Denne Gang kører vi fra Rønne til Rytterknægten i Almindingen (Bornholms højeste Punkt, 162 m o. H.) med Kongemindet, hvorfra vi kan se ud over næsten hele Øen. Vi kan saa gaa herfra og ned i Ekkodalen, hvortil Bilerne imedens er ankommet. Denne Spadseretur tager ca. 1 Time, og ogsaa her gælder det, at de, der ikke ønsker at gaa Turen, kan køre og saadan set alligevel se det hele eller det meste af det. Vi kører saa fra Ekkodalen videre forbi Østerlars Rundkirke til den ejendommelige Fiskerby Gudhjem. Fra Gudhjem kører vi til Rø, hvor en sikkert haardt tiltrængt Frokost indtages paa Hotel Helligdommen. — Vi besér Helligdomsklipperne, den sorte Gryde, Capri og hvad det nu hedder altsammen.

Fra Rø kører vi videre nordpaa langs Østkysten gennem hyggelige Fiskerlejer og Allinge-Sandvig til Hammershus Ruiner, som alle kender af Navn, men som ikke alle har set. — Efter at have set os om her og eventuelt nydt en Forfriskning paa Hotel »Hammershus«, kører vi videre gennem Slotslyngen forbi Finnedalen og Jons Kapel og til Rønne, hvor Afskedsmiddagen indtages paa Dams Hotel Kl. ca. 18.30.

Baaden afgaar fra Rønne Kl. 22.30, og vi følger Dem til Baaden.

HVAD DET KOSTER

PRISERNE for det forskellige uden Drikkevarer og Drikkepenge bliver:

Billetpris til Baaden København og retur	Kr. 42.00
Hotellophold pr. Seng pr. Nat fra Kr. 5.50 til »	7.50
Morgenkomplet m. Æg pr. Gang »	3.00
Frokost m. Kaffe	» 8.00
Middag	» 8.50
Bilturene pr. Dag ca.	» 10.00

NB. Tag Paraplyer med, det plejer at være den sikreste Gardering imod Regnvejr. • J. G.

Repræsentanterne til Bornholmmødet

Slægtsgaardsforeningens Repræsentanter bedes saa snart som muligt underrette Kontoret om, hvem der kommer fra Amterne til Repræsentantskabsmødet paa Bornholm den 19. og 20. Maj. Til Orientering har Amtsafdelingerne Ret til at sende følgende Antal Repræsentanter:

Aabenraa Amt	1	Præstø Amt	2
Aalborg Amt	1	Randers Amt	2
Aarhus Amt	1	Ribe Amt	1
Assens Amt	1	Ringkøbing Amt	1
Bornholms Amt	1	Skanderborg Amt	1
Frederiksborg Amt ..	1	Sorø Amt	1
Haderslev Amt	2	Svendborg Amt	2
Hjørring Amt	1	Sønderborg Amt	1
Holbæk Amt	1	Thisted Amt	1
København-Roskilde ..	1	Tønder Amt	1
Maribo Amt	2	Vejle Amt	1
Odense Amt	1	Viborg Amt	2

Skriv venligst omgaaende!

Foreningens Regnskab

1. Januar—31. December 1950

INDTÆGTER

	Regnskab	Budget
Indgaaet Kontingent	28.309,00	28.000,00
Annonceindtægt	722,57	800,00
Renter	253,44	150,00
	<u>29.285,01</u>	<u>28.950,00</u>

UDGIFTER

Tryksager og Kontorartikler	769,14	500,00
Porto	2.053,96	
÷ refunderet	1.533,00	
	<u>520,96</u>	<u>600,00</u>
Gager:		
Kontorlederen	4.500,00	4.500,00
Juridisk Konsulent	500,00	500,00
Revisor	500,00	500,00
Husleje, Telefon, Reng. og Varme	1.785,37	1.800,00
Rejse- og Mødeudgifter, Annoncer	5.052,27	4.000,00
Diverse	744,55	2.550,00
Medlemsbladet (Udgifter: 7.949,07 — Budget: 8.000,00):		
Trykning — 5 Blade	4.410,45	4.000,00
Forsendelse	1.984,32	2.800,00
Redaktionshonorar	750,00	600,00
Klicheer og Artikler, Annonce- provision	804,30	600,00
Arkivet:		
Magister Ellekilde	6.000,00	6.000,00
Indbetalt Honorar for Under- søgelser foretaget for Ikke- Medlemmer i 1949	÷ 19,05	
	<u>28.302,31</u>	<u>28.950,00</u>
Overskud	982,70	0,00
	<u>29.285,01</u>	<u>28.950,00</u>

Foreningens Status
pr. 31. December 1950.

AKTIVER

Kassebeholdning	300,00
Postgiro	808,86
Privatbanken, Nørreport Afd., Kontokurant 6523	2.022,60
Amagerbanken, Islands Brygge Afd., Bank- bog 14200	9.530,23
Amagerbanken, Islands Brygge Afd., Bank- bog 988 (spærret)	309,80
Slægtsbøger:	
Saldo den 1. Januar 1950	200,00
Afskrevet	199,00
	<u>1,00</u>
Inventar:	
Saldo den 1. Januar 1950	200,00
Afskrevet	69,50
	<u>130,50</u>
Forudbetalt Leje (15/4 1951)	350,00
	<u>13.452,99</u>

PASSIVER

Skyldige Omkostninger	1.257,75	
Medlemskontingent	245,00	
Kapital-Konto:		
Saldo den 1/1 1950	5.345,47	
Lovmæssig Reservefond (Bidrag fra livsvarige Medlemmer)	300,00	
Dispositionsfond:		
Saldo den 1. Januar 1950	4.522,07	
Bidrag fra Majorats- foreningen	800,00	
Henlagt Aarets Over- skud	982,70	
	<u>6.304,77</u>	<u>11.950,24</u>
		<u>13.452,99</u>

Ovenstaaende Driftsregnskab og Status er udarbejdet paa Grundlag af det for Foreningen førte Bogholderi, som vi har revideret.

København, den 14. Februar 1951.

Poul Nielsen,
Revisor.K. Foged,
statsaut. Revisor.

Budget for Aaret 1951

Jugeret Kontingent-Indtægt	26.000,00
Renteindtægt af Bank- og Giro- beholdninger	150,00
	<u>26.150,00</u>
Tryksager, Duplikering og Kontor- artikler	600,00
Porto	500,00
Gager:	
Kontorchef K. Nielsen	4.500,00
Juridisk Konsulent	500,00
Revision	500,00
	<u>5.500,00</u>
Husleje, Telefon, Reng. og Varme ...	1.800,00
Rejse- og Mødeudgifter samt An- noncer	4.000,00
Diverse (Akkvisition 2.000,00 og Di- verse 500,00)	2.500,00
Medlemsbladet:	
Trykning (4 × 1.000,00)	4.000,00
Forsendelse	2.500,00
Redaktionshonorar (4 × 150,00)	600,00
Klicheer og Artikler	600,00
	<u>7.700,00</u>
Tilskud og Anonceind- tægt	700,00
	<u>7.000,00</u>
Tilskud til Arkivararbejde	6.500,00
	<u>28.400,00</u>
Underskud	2.250,00

Lige saa skønt - og saa er det dansk!

Af Forfatteren Salomon J. Frifelt

DET ER en Sommerdag et Sted nede i Ardennerne i Sydbelgien. Et lille dansk Selskab staar højt paa en Klippéafsats og ser ned over Meusedalen.

Der dybt neden for Klipperne bugter sig Meusefloden som et blankt Metalbaand over et grønt Vadmelse-tæppe. Huse, Haver, Marker, Veje dernede ligger bredt ud som et broget Broderimønster. Langs Vejene haster smaa jagende Biller. Det er Biler i Fart. Og smaa bitte travle Myrer dernede er Mennesker. — Op ad Bjergsiderne klatrer Skov, eller enkelte Buske og Træer hager sig fast i Spalterne, hvor den nøgne Klippe skyder bratte Takker og Tinder til Vejrs —.

Storslaet! Pragtfuldt! Vidunderligt! bryder de ud, enkeltvis eller i Kor.

Hun staar lidt uden for Kredsen og nyder det storslaaede Syn. Saa siger hun stilfærdigt, men stærkt:

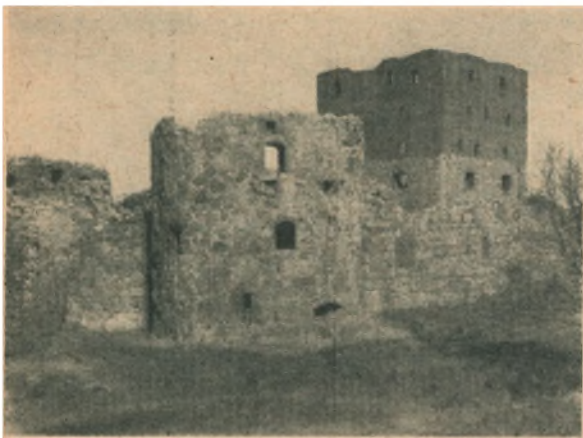
»Ja, her er vidunderligt! — Men jeg ved dog et Sted der hjemme, hvor der er lige saa ejendommeligt og smukt!«

— Lige saa smukt derhjemme? — De maaber mod hende, de andre —.

»Hvor da? Vi har da i Danmark slet intet, som kan lignes ved dette her!«

»Jo, paa Bornholm. Og det er dansk!«

DETTE LILLE Rejseminde gled frem i mine Tanker, da jeg hørte, at Slægtsgaardsforeningens Aarsmøde i Aar holdes paa Bornholm den 19. og 20. Maj.

Manteltaarnet, Hammershus.

Her har danske Slægtsgaardsejere en skøn Oplevelse at glæde sig til. Bornholm er et lille Stykke Danmark, som ikke er noget andet lig. Her er samlet sammen alt, hvad det øvrige Danmark har at vise frem: Gaarde, Smaabyer, frodige Marker, Skov, Strand, Hede. Og i Tilgift en nordisk Fjeldnatur saa egenartet og skøn som faa andre Steder set.

Jo, hun har Ret, den unge Pige der nede i Ardennerne: Bornholm kan i egenartet Skønhed godt kappes med fjerne og fremmede Egne. — Og saa er den dansk!

Men det er ikke blot den rigt vekslende Natur, Gæsterne vil møde herovre paa Klippeøen i Østersøen. Ogsaa Samværet med Landsmænd baade fra Øen og fra andre af Landets Egne kan give Værdier og Tilskyndelser og gode Minder til Søgnedagene, der følger efter Festen.

RUNDT OM i vort Land i smaa eller større Hjem paa arvet Jord sidder der gamle Slægter og værnere om Minder og Traditioner inden for Slægt og Egn. Lad Bærerne af disse Slægter og gamle Slægtshjem — saaledes som før er sket — mødes til frugtbart Samvær, skifte Tanker og Erfaringer og lære hinandens vidt forskellige Forhold at kende, da vil der ud af et saadant Samvær vokse en Samfølelse og en Forstaaelse af Fællesskab, hvis Styrke ikke let overvurderes.

Dette Samvær og denne Oplevelse byder altsaa Aarsmødet paa Bornholm den 19. og 20. Maj. — Vel mødt dér! Den Rejse fortrydes næppe!

Og lad os med den unge Piges Ord sige det endnu en gang:

Der er pragtfuldt, storslaet der ude i det fremmede! — Men der er jo lige saa skønt hjemme paa Bornholm. — Og det er dansk! —

SOMMERREGN

*Det graaner hele Himlen rundt,
og stille Regnen regner
paa Klipperiftens Blomsterbundt
og Gærdets grønne Bregner.
Det mørkner Strandens gyldne Sand,
og blygraat Havet gynger,
mens Regnen mod hvert Klippehæld
sin tyste Vise synger.*

*Graat hænger Regnens Taageslør
om hver en Tind og Bakke.
Det regner paa de røde Køer
og Hø i runde Stakke.
Nu smykker Draabers Perlekrans
de vilde Rosers Rødme,
og tung som Himlens regngraa Hvælv
er Hyldeduftens Sødme.*

*Nu signer Sommerregnens Dryss
min Barndoms grønne Egne.
Som mange lange, blide Kys
jeg mærker Draaber segne.
Det er idag — det er en Dag
for mange Somre siden.
Det er som denne Evighed
af Regn har slettet Tiden.*

*De vaagner atter i mit Sind,
de glemte Sommerdage,
da Regnen risled blid og lind
mod Byens røde Tage.
Den er ej død, den svundne Tid,
mit Sind endnu den rummer,
og Sommerregnens blide Fald
har vækket den af Slummer.*

* Chr. Stub Jørgensen.

* Digteren Magister Chr. Stub Jørgensen, Statsbiblioteket i Aarhus, med hvis Tilladelse vi optrykker dette Digt i Anledning af den forestaaende Bornholmsfærd, har i en lang Række Publikationer digterisk fastholdt det bornholmske Landskabs Særpræg og Bornholmerens Kærlighed dertil. Han debuterede med »De fjerne Skove« i 1919. Dette Digt findes i »Fra Hjemlandets Kyst«, 1923; ændret og udvidet Udgave kom i 1946.

Ved Helligdommen, Rø.

FORENINGENS MEDDELELSER

Den 15. Februar 1951 afholdtes paa Hotel »Hafnia«
i København

Forretningsudvalgs- og Bladmøde.

Modt var Forretningsudvalget, endvidere Bent Bjergskov som Medlem af Bladudvalget, Gaardejer Grønbech, Kontorchef Nielsen, Sagfører Hesselbjerg og Revisor Foged.

1. Økonomiske Sager.

a. Foreningens Regnskab.

Kontorchef Nielsen oplyste, at der var ca. 3000 Medlemmer, og Revisor Foged fremlagde Regnskab for 1950, hvorefter dette havde givet et Overskud paa 982 Kr. 70 Øre, og Formuen pr. 1.1.1951 androg 11.950 Kr. 24 Øre.

b. Arkivets Regnskab fremlagdes, hvorefter dette pr. 1.1.1951 havde en Beholdning paa kon-

(Fortsættes Side 10.)

Om bornholmske Bønder i 1500 Tallet

Af Arkivar, mag. art. *Hans Ellekilde.*

VIL MAN lære danske Bønders Liv at kende i de forgangne Tider før Udskiftningen, er nogle af de bedste Kilder, man kan øse Kundskab af, de Landsbylove, som Poul Bjerger og Thyge Søegaard, og Aug. F. Schmidt efter dem, har udgivet i Nationalværket »*Danske Vider og Vedtægter*« I—V. I disse Samlinger finder vi da ogsaa en Række forskellige Bylove fra bornholmske Sogne fra ældre og yngre Tid. Den bedste og mest oplysende af dem er ganske sikkert den »Gildeslov og Ret, der hører til St. Nicolais Sogn og Gildeslav anno 1599«, det nuværende Nylarsker Sogn i det sydvestlige Bornholm.

Denne NYLARSKER Sogns Gildeskraa af 1599 maa i Virkeligheden være et Gennemsyn eller en Modernisering af en langt ældre Gildeskraa, som desværre er gaaet tabt. Denne »moderne« Gildeskraa er blevet forfattet og gennemset af Præsten *Clemens Andersen Malmøe*, der havde været, som han selv kalder det, Sogneherre i Nylarsker Menighed siden 1585, og som døde 1618. Efter sit Navn at dømme stammer han fra Malmø, en af de vigtigste og toneangivende Byer i Datidens Danmark. Clemens Malmøes Formaal med den nye Skraa af 1599 er: »Først at Gudfrygtighed, Ærlighed, Kyskhed og Kærlighed kunde des bedre forsvares og ved Magt holdes; dernæst at al Ugudelighed, Ukyskhed, Arrighed og Fortræd kunne straffes, afskaffes og bekomme sin Løn, os andre sig for Skade des bedre kan vide at tage Vare.«

Men denne Gildeskraa er alligevel ikke Sogneherrens selvstændige Arbejde, den er blevet til formedelst gode og forstandige Dannemænds Hjælp og Bistand, og det var Anders Ipsen, Sandemand og Oldemand, det var Poul Hansen og Jeppe Eriksen, Stolsbrødre, og det var Bønderne Hans Bentsen, Terkel Pedersen, Mons Brun, Hans Hansen, Peder Larsen i Gaden og Jens Hansen, »alle boendes Mænd i samme Sogn«. Men Gildeskraaen er blevet vedtaget af samtlige menige Medlemmer af Nylarsker Gildelav. Det hedder udtrykkeligt: »Denne Skraa og Ret er af alle andre ærlige og fredsommelige Brødre vedtagen og stadfæstet, og de have lovet den at ville ved Magt holde og forsvare.«

Gildeskraaen indeholder mærkelig nok ingen Oplysninger om, hvorledes man vælger ny Oldemand eller Stolsbrødre, men derimod kræves det, at »hvo som vil være Broder og Søster i St. Nikolai Gilde og Laug, skal være ærlig (d. v. s. af god Fødsel), gudfrygtig, ikke hadsk, avindssyg eller oprørsk, formedelst hvilket han eller hun kunde være ærlige Forsamling til Oprør eller Trætte. Hvo som Broder eller Søster vil være, skal

være ærlig og give til Lauget een Mark og love sig at være Sogneherren og Oldemanden lydige, saa meget som tilbørligt er«. Hvis han nægter sin Oldemand den skyldige Lydighed, kan han fradømmes sin Ret til at være Medlem i Gildeslaget, men det sker ikke paa staaende Fod. Det hedder nemlig i Gildeskraaen: »Hvilken Broder, som bliver anklaget for nogen Sag og ej vil adlyde sin Oldermands Stævning, ej heller nogen god Broders Advarsel, men findes ulydig første, anden og tredje Gang, da skal Oldemanden udnævne en Broder af hvert Sæde, og de skulle være pligtige uden al Modsigelse at udsige ham fra ærlige Dannemænds og fra ærlige Brøders Samkvem og ej tilstedes ydermere at være Broder.« Han kan dog tages til Naade igen, hvis han gaar i sig selv og beder Lauget om Forladelse. Det hedder nemlig: »Men sker det af Vanvittighed (d. v. s. Daarskab), da bøde sig 4 Mark, bede Lauget om Forladelse og være som ærlig Broder.« Forløber derimod en Broder sig i Drukkenskab ved Gildet, er Straffen ikke mere end 1 Mark, men naturligvis, han skal, naar han igen bliver ædru og klog paa sig selv, bede de menige Lavsbrødre om Forladelse.

SKRAAEN INDEHOLDER mange Krav om, hvorledes Brødrene skal vise Brodersind overfor hinanden. »Bliver nogen ærlig Broder eller Søster saa forarmet, at de trænger til Godtfolks Hjælp, da bør dem at hjælpes af det, som Gud os forlenet haver.« Og det ikke mindst, »hvis nogen Broder skulde lide Skade enten af Ildebrand, Havsnød eller andre slige Hændelser, da bør han hjælpes af alle efter sin Ævne og Formue«. Ingen maa unddrage hinanden Nabohjælp i det daglige Liv med Tømmer at hente, Hus at rejse, Skib at drage op. Ligger en paa sin Sotteseng og er længe syg, da »bør os at besøge ham efter Herrens Bud: Jeg haver været syg, og I besøgte mig«.

Skraaen indeholder næsten endnu flere Paabud om, hvorledes man skal undgaa at forulæmpe hinanden, ikke blot selvfølgelig i Gildeshus, men ogsaa i selve det daglige Liv. Det hedder bl. a.: »Hvilken Broder eller Søster, der kalder anden ved Ukvemsord, Tyv, Hore eller andet uærligt, bander eller sværger og skænder med unyttige Ord, og det kan bevises med tvende eller fire skellige Vidner, bøde derfor til Lauget 2 Mark eller en Fjerding Øl og bede sin Modpart om Forladelse. Hvo dette ikke vil gøre, han skal udtræde af Lauget.«

DET FORBYDES indtrængende at bære Vaaben med sig i Gildeshus. »Bærer nogen Broder Væрге med sig til Gildeshus, anden Broder til Skade eller Trods,

Gaardinteriør fra »Tornebygaard« i Klemensker Sogn.

og det kan skelligens bevises, bøde derfor til Lauget 2 Mark. Hvo som slaar sin Broder blaa eller blodig med Stang, Knippel, Sten eller Vognkæp, bøde derfor 3 Mark. Men gaar han saa vidt, at han »hugger, slaar eller stinger sin Broder med Væрге, Økse eller Kniv«, saa stiger Bøden til Lauget til en Daler, mens man nøjes med to Mark, hvis han »slaar sin Broder i Gildeshus, Gaard eller Vold Øreslag eller Haardrag«. Man tænker sig nok ikke i Nylarsker, at det skulde gaa saa vidt, at en Broder skulde dræbe den anden, men i Øster Marie Gildeskraa af 1554 hedder det: »Slaar nogen sin Broder ihjel, det Gud forbyde, give en Tønde Øl og vinde Lavet paany«, d. v. s. søge ny Optagelse i Lavet!!

Det gælder om at opføre sig sømmeligt, naar Lavet samles til Gilde. Er det saa, at nogen umættelig tager saa meget Øl til sig, at han spyr eller gør anden Uhoviskhed blandt ærlige Folk, da bøde han 1 Mark. Ellers maa den enkelte Gildesbroder tage saa meget, han kan bære, og derefter gaa hjem i Tide, og vogte sig for Skade. Eller det bestemmes, hvilken Broder eller Gæst, der gør Ulyd, naar der tales af Oldermændene paa menige Brøders Bedste, og ikke tager sin Hat af, bøde derfor 4 Skilling, Stolsbrødrene har Pligt til at hjælpe Skænkeren at forfremme Øllet til hver Mands Sæde, men vil de ikke, og de bliver bedt derom, skal de for Ulydighed bøde to Skilling.

AF GILDESKRAAENS Bestemmelser faar vi ogsaa et levende Billede, hvorledes et saadant gammelt bornholmsk Majgilde gaar for sig.

Sogneherren bør med al Gudelighed paaminde Menigheden om, at de begynder deres Drik og Gilde med Bøn og Formaning til den evige og almægtigste Gud om en lyksalig Fremgang og Ende, og at denne Andagt, før Drikkegildet begynder, sluttet med en Salme: »Og det ville vi alle af Hjærte, med Mund til Gud inderligen sjunge og sige, som efterfølger: »Nu er os Gud miskundelig«, eller »Var Gud ikke med os denne Tid«, eller »Vi takker Dig, o Fader kær!«

Desligeste, naar den første Tønde Øl er taprunden,

skal Sogneherren endda alvorligen paaminde Menigheden om Gudfrygtighed og takke Gud for denne forgangne Stund, og det med Takkesalme saaledes: »O Gud! vi takke og love Dig med din Søn Krist, vor Herre! Naar denne Salme er udsungen, ønsker Sogneherren Guds Velsignelse over dem og raader dem, at enhver skikker sig tilbørlig og vel!«

Naar saa den første Øltønde er taprunden og omskænket, og Sogneherren haver endda paaminde Almue om Gudfrygtighed og Høviskhed, da skal Oldermændene opnævne en ærlig og tugtig Broder, som med Høviskhed skal optage Fordansen, som sædvanligt er. Skal alle Mænd og Dreng, Brødre og Gæster være forpligtet til samtlige at være i Laden, mens Fordansen varer, og Kransene udskiftes. Findes nogen at undslaa sig for Kransens Skyld, bøde en Fjerding Øl. Det var nemlig tilladt ærlige Dannekvinder og høviske Piger frit at tage Majgrever blandt de unge gifte eller ugifte Mænd, naar Kransene er med smukke Urter beprydede. »Hvo som bliver første Gang taget til Majgreve, giver 1 Mark, anden Gang 2 Mark og tredie Gang 4 Skilling, og det er det mindste.« »Men hvilken Broder eller Dreng, der bydes en Majgrevekrans af ærlige Folk, og vil den ikke annamme, men stræber imod og sønderriverr Kransen, bøde for sin Modvillighed 2 Mark eller en Fjerding Øl.« Naa, det var nok kun ganske undtagelsesvis, at saadant skete. For en ung Bonde eller en ugift Bondesøn var det ganske givet den største Ære, der kunde times ham, at Sognets Dannekvinder og Ungmøer kaarede ham til Majgreve ved at sætte en pragtfuld Blomsterkrans paa hans Hoved. Det siges ikke udtrykkeligt i Gildeskraaen, men Sandsynligheden taler derfor, at denne Majgreve har haft Ret til at vælge sit Hjertes Udkaarne til Majinde og forestaa Dansen ude i Gildeladen, til Tiden kom, at der skulde vælges en ny Majgreve. Han kunde genvælges som Majgreve ved en ny Krans, den store Ære kostede ham to Mark

Rundkirken i Nylars, hvor Clemens Andersen Malmø i 1585 blev Præst.

i det mindste til Laget, men blev han saa tredie Gang ud paa Natten valgt til Majgreve, kunde han nøjes med at give 4 Skilling.

DET ANTYDES ikke i Gildeskraaen, hvorledes Gildet skulde afsluttes paa højtidsfuld Vis. Gildet er formentlig ebbet ud lidt efter lidt, efterhaanden som den ene eller anden har faaet det Øl, han har haft godt af, og han saa er listet hjem for at sove Rusen ud. Alligevel har jo saadant et Majgilde været en vældig Oplevelse for de Nylarskerbønder, som her skulde opleve lidt af, hvad der kunde kaldes Himmerig paa Jorden. Det Ideal af et kristent Liv, der foresvæver Nylarsker Sogns Gildelag midt i en egenraadig og selvsk Verden, udtales ogsaa i Gildeskraaens Indledning. »Gud, du hellige Trefoldighed, Fader, Søn og Helligaand, unde os og enhver saa at leve tilsammen i broderlig Kærlighed og Samdrægtighed i denne usle og forgængelige Verden, at vi kunne kaldes og siges at være Guds Børn og Christi Brødre og Søstre, og saa paa Dommedag glædeligen indgaa i det aandelige Gilde og Broderskab, som er Guds og Christi Rige, hvor vi siden med alle Guds Hellige kunne synge, love og prise ham, som er en evig Gud og vor kære Fader, hvilken og være Ære, Vælde og Magt med Sønnen og Helligaanden fra Evighed og til Evighed. Amen!«

HANS ELLEKILDE

Foreningens Meddelelser fortsat fra Side 7.

tant 195 Kr. 73 Øre og en Bankbeholdning paa 29 Kr. 86 Øre. Det vedtoges at henstille til Arkivudvalget, at der hvert Aar opstilles et Budget til Godkendelse af Hovedbestyrelsen.

2. *Medlemsspørgsmaal.* Slemming meddelte, at Arbejdet med Tegning af nye Medlemmer var godt i Gang i Randers Amt, og at der allerede var tegnet 46 nye Medlemmer. Man var enige om, at Agitationsarbejdet skal søges fremmet i alle Amter.
3. *Foreningens Arbejdsprogram.* Forretningsudvalget drøftede Muligheden for Udgivelse af en Bog for danske Slægtsgaarde samt Muligheden for en Slægtsgaards Bevarelse for Slægten gennem Tinglysning.
4. *Repræsentantskabsmødet paa Bornholm.* Grønbech gjorde Rede for Planen for Repræsentantskabs- og Aarsmøde i Dagene 19. og 20. Maj paa Bornholm.

Den 16. Februar afholdtes paa Hotel »Hafnia« i København

HOVEDBESTYRELSESMØDE

Bestyrelsens Medlemmer var mødt samt Kontorchef Nielsen, Sagfører Hesselbjerg og Revisor Foged.

1. *Økonomiske Sager.*
 - a. *Foreningens Regnskab.* Revisor Foged fremlagde Regnskabet for 1950 og gav samme Oplysninger som paa Mødet Dagen før.
 - b. *Arkivets Regnskab.* Revisor Foged fremlagde Regnskabet for 1950 og gav samme Oplysninger som paa Mødet Dagen før. Jens Jensen meddelte, at Arkivudvalget paa Mødet Dagen før havde vedtaget, at der fremtidig opstilles Aarsbudget til Godkendelse af Hovedbestyrelsen. Det vedtoges, at Hofjægermester Cederfeld de Simonsen tiltræder Legatudvalget.
2. *Medlemsspørgsmaal.* Gaardejer Slemming gav samme Oplysninger som paa Mødet Dagen før med Hensyn til Nytegninger i Randers Amt. Det vedtoges at forhøje Honoraret for Nytegninger til 8 Kr. pr. Medlem, samt de Beløb, der indkommer ved Salg af Slægtsbøger, 2 Kr. pr. Stk. Formanden oplæste en Skrivelse fra Kredsen for Holbæk og Odsherred om forskellige Spørgsmaal. Besvarelse m. m. overlodes til Forretningsudvalget.
3. *Foreningens Arbejdsprogram.* Samme Spørgsmaal drøftedes som ved Forretningsudvalgets Møde. Det vedtoges, at Medlemmer for et Beløb af 1 Kr. kan faa Sagfører Hesselbjergs Pjece om konjunkturbestemt Rente paa Foreningens Kontor i København.
4. *Repræsentantskabsmødet paa Bornholm.* Gaardejer Grønbech gav de samme Oplysninger som i Forretningsudvalgs mødet. Planen til Mødet findes andet Sted i Bladet. Det vedtoges at afholde Bestyrelsesmøde paa Hotel »Hafnia« den 18. Maj Kl. 16.
5. *Bladspørgsmaal.* Formanden bød velkommen til Redaktør Ib Paulsen, der nu var mødt. Redaktør Paulsen oplyste, at der var Udsigt til Stigning i Omkostningerne ved Bladets Trykning. Han vilde derfor foreslaa, at man indtil videre regnede med 4 Numre for 1951, evt. desuden et Julenummer.
6. *Diplomsagen.* Der forelaa Fortryk til Diplomet. Det vedtoges at bestille 1000 Eksemplarer med Jeppe Aakjærs Vers trykt forinden. Prisen for Diplomet ansættes til 25 Kr.
7. *Arkivspørgsmaalet.* Jens Jensen gjorde Rede for Vedtagelser ved Arkivudvalgets Møde Dagen før, og disse blev godkendt af Hovedbestyrelsen.

Forretningsudvalget.

T O F Ø D S E L S D A G E

*Martin Simonsen, Flovt, 90 —
og Hans Petersen Kjær, Hyrup, 80 Aar.*

FREDAG den 13. April fylder to fremtrædende Mænd, der er kendt fra Sønderjyllands nationale Kamp, henholdsvis 80 og 90 Aar.

Den ældste, Sognefoged *Martin Simonsen*, er født den 13. April 1861 paa Slægtsgaarden i Flovt pr. Øsby. Slægten har altid været meget nationalt interesseret, og straks efter, at han havde aftjent sin Værnepligt ved den prøjsiske Hær, blev han valgt til Tillidsmand i Skoleforeningen og valgtes til Kredsformand i Sprogforeningen og bestyrer Biblioteket i Øsby.

Martin Simonsen.

1898 valgtes han ind i Vælgerforeningens Tilsynsraad, i Samarbejde med P. Skau, Bukhave, Gustav Johansen og Reimers fra Sønderborg, som den Gang var Formand.

1910 valgtes han til Sekretær og Kasserer i Vælgerforeningen, som blev opløst ved Genforeningen 1920.

Martin Simonsen virker endnu som Sekretær og Kasserer for Jernfonden, der nu gør en national Indsats i Sydslesvig.

Den vigtigste Opgave, som Martin Simonsen har løst paa en god Maade, var hans Medvirken ved Tilrettelæggelsen af Skole- og Kirkeforhold ved Genforeningen, der sorterede under Vælgerforeningen.

Han har medvirket til Oprettelsen af Grænseforeningen for Sønderjylland og har en Aarrække været Sekretær for Haderslev Amts Landboforening.

1920 udnævntes han til Sognefoged for Øsby Sogn, hvilken Post han endnu beklæder. Trods sine 90 Aar er Martin Simonsen rask og rørig og optræder jævnlig som Taler ved nationale Møder og Sammenkomster.

Han bor sammen med en Datter i hans smukke og smagfulde Villa i Øsby, men Fødselsdagen fejres paa »Harmonien« i Haderslev.

Som en af de første i Haderslev Amt blev han i 1920 udnævnt til Ridder af Dannebrog og er nu til hans 90 Aars Fødselsdag tildelt Dannebrogsmændenes Hæders tegn.

★

HANS PETERSEN KJÆR er født paa Slægtsgaarden i Hyrup den 13. April 1871. Han har aldrig hørt til de meget fremtrædende, men har altid været

præget af et grundreelt Sindelag, og hans Hjem har altid hørt til de værdifulde nationale Hjem, der prægedes af dansk Kultur og dansk Redelighed. En Aarrække har han været i Bestyrelsen for Haderslev Amts Landboforening, som han ogsaa i en Aarrække har været Medlem af Haderslev Amtsraad. I en Periode har han endvidere gjort en god Indsats som Sogneraadformand for Øsby Sogn, som han ogsaa en Del Aar har siddet i Bestyrelsen for Sparekassen for Haderslev Bys Omegn.

Paa Mødrene Side stammer han fra den gamle Slægtsgaard i Soed, der nu ejes af Jens Jensen, idet hans Bedstemoder, Anna Jørgensdatter, der var eneste Datter, blev gift med Niels Jensen fra Soed 1820. Gaarden i Hyrup blev drevet sammen med Gaarden i Soed fra 1846 til 1858, da hans Moder, Voldborg, blev gift med Hans Kjær fra Løndt og fik Gaarden i Hyrup som Medgift. Paa Mødrene Side er det en meget gammel Slægt, idet Henrik Jutsen, som ejede Gaarden i Soed, allerede 1440 af Frederik I fik adelige Rettigheder for at knytte gamle danske Slægter nærmere til Kronen som Modvægt mod den fremtrædende holstenske Adel. Henrik Jutsens Sønnesøns Søn, Knud Jensen, fik 1543 Fribrev paa Gaarden Langmos, som overtoges 1598 af hans Søn Hans Knudsen. Dennes Sønnesøn, Simon Knudsen eller Ytsen, som han ogsaa kaldte sig, fik sine adelige Rettigheder fornyet 1660. Denne Simon v. Ytsen havde 12 Børn, og fra ham nedstammer mange betydelige Slægter. Blandt disse kan nævnes den nuværende tyske Folketingsmand, Pastor Schmidt fra Vodder (paa Spindesiden), hvis Slægtsregister findes i Rigsarkivet i København.

Hans Kjær har haft 7 Søskende, der alle døde som smaa, hvoraf han var den yngste. Han nyder nu en god og kærlig Pleje hos sin Datter og Svigersøn, Valborg og Aksel Petersen paa den gamle Slægtsgaard i Hyrup. Han fik overrakt Dannebrogsmændenes Ridderkors til sin 70 Aars Fødselsdag.

Hans P. Kjær.

Dansk Slægtsgaardsforening ønsker disse to Mænd til Lykke med Dagen og bringer dem en Tak for deres nationale Indsats og for Bevarelse af dansk Kultur i Sønderjylland.

Jens Jensen, Soed.

EN BYREMSE

SOM DE BØRGLUMKLOSTER høvbønder havde deres fælles hovremse — se Slægtsgaarden nr. 48 — havde ogsaa de forskellige bysamfund deres byremse. Vi skal her bringe Skøttrup by's remse:

*Kræn Lausen ganst¹⁾ og ser i ver²⁾,
Niels Holm ved ints hvad han ser.
Jens Chr. Madsen høj træer saa smaat,
og dærfør gaar Las Nielsen saa godt.
Ajs Marrigaard grutter gryn,
Jørren Madsen puster dem i skyen.
Jens Paulsen høj triner³⁾ saa langt,
og Sømaj høj⁴⁾ fipper og faar.
Anders Jørren er spids som et bor,
Jens Gresen pukker og truer.
Hans Paulsen er laang og smal,
Jørren Le er rivgal.
Hans er doven og sej,
og derfor bover⁵⁾ Niels Mikkelsen saa tæt ve vej.
Per Glad æ i vrøvler og i bøvler,
og derfor er Lars Udflytter i mogskovler.
Volle Rundt⁶⁾ gaar og vinker med flasken,
Niels Østergaard ligger i hien⁷⁾ og græer,
for høj vil jan sue paa tolli.*

De seksten første er alle Skøttrup bys gaardmænd, dem man regnede med, og i remsens (bage) sidste del, kommer en fordrucken skoleholder og en husmand paa heden, der vel nok har haft samme last. Det er nok muligt, at disse to ikke har været med fra begyndelsen, man regnede jo den gang kun med gaardenes mænd. Morsomt er sammenstillingen, to og to, saaledes staa der: Hans er doven og sej og derfor bor Niels Mikkelsen saa tæt ved vej. Man synes jo nok, remsen er haard for Hans; men den er egentlig værre for Niels Mikkelsen, der var intet at sige om ham hverken ondt eller godt, kun, at han boede saa tæt ved vejen. For folk fra andre egne er sproget her mindre let at forstaa, vi kan tage den første, Kræn Larsen gænser og ser i ver. »Gænser og ser i ver«, herom fortalte en af mine bedstemødre, der gennem mange aar var nabo med Kræn Lausen, som det almindelig udtaltes. Naar han om morgenen stod op, kom han ud af døren »ganst og saa i ver«, stirrede med halvaaben mund op mod himlen for at danne sig et overblik over, hvordan vejret vilde blive denne dag.

¹⁾ ganst, maabe. ²⁾ ser opad efter vejret. ³⁾ gaar med lange skridt. ⁴⁾ Sømaj høj — en sømand, der blev gaardmand. ⁵⁾ bover — bor saa tæt ved vejen. ⁶⁾ Volle Rundt — den fordrukne skoleholder. ⁷⁾ hien — en hedelod.

Jørgen Ledet.

Den gamle Gaard

Den vestjydske Hjemstavnsforfatter, T. Krage-lund, der forlængst har en stor Produktion bag sig, fortæller i denne Artikel om, hvorledes man byggede Gaard i Vestjylland i forrige Aarhundrede, et stort og omstændeligt Arbejde, der maatte forberedes gennem Aar. Begyndelsen var Brøndgravningen, Opførelse af Redskabshus og Anlæggelse af Teglovn.

I FORAARET 1881 købte T. Tobiassen og Hustru (min Fader og Moder) Gaarden Matr. Nr. 1 a Kragelund By, Hunderup Sogn.

Først lidt om Bygningernes Historie.

Adskillige Aar før 1846, da denne Gaard blev bygget, begyndte Forberedelserne til dens Opførelse.

Det var ikke af Storhed, man vilde bygge, men en tvingende Nødvendighed, da den gamle Gaard inde i Landsbyen var faldefærdig. Baade Bindingsværk og Tømmerværk var raaddent.

Mange Drøftelser gik forud, inden man indsaa, at det mest praktiske vilde være at flytte Gaarden ud paa Vestermarken, saaledes som det skete.

Nu blev der først nøje undersøgt, hvor den bedste Byggeplads kunde findes, thi den Gang var det nødvendigt at tage Hensyn til Undergrunden.

Man valgte en Plads ca. 150 Favne (1 Favn = 3 Alen) Syd for Byvejen, altsaa et godt Stykke inde i Marken.

Byggepladsen var rigtig valgt, med Undtagelse for 3 Alen af den østre Ende. I Storstuen var der nemlig Svamp i et Fag, og i Tærskeloen var der 1½ Alen, hvor Logulvet (af Ler) aldrig blev tørt. Undergrunden bestod her af fedt Ler. Bygningerne skulde altsaa have ligget 3 Alen længere mod Vest, saa havde hele Undergrunden været 6—7 Alen dyb Sandgrund, og alt i Huset vilde da have været tørt.

Selve Gaardens Bygning skete paa den Maade, det dengang blev gjort paa den Egn.

Et af de første Arbejder paa Byggepladsen var Gravningen af en Brønd. Der blev gravet et stort Hul, hvis Bredde blev mindre og mindre i Dybden, indtil Vandet var naaet, — og først da Vandet var naaet, begyndte man at sætte Brøndens Sider med Kampesten, Helt nede blev der lagt en Ring af Træ i den Størrelse (Vidde), som Brønden skulde være, og paa denne Ring blev lagt en Krans af Kampesten. — Forud var der hentet 1 eller 2 Læs Vandmos, og ovenpaa disse Sten blev der nu lagt et Lag af dette langtrevlede Mos og derefter igen et Lag Kampesten, saaledes fortsatte man opefter samtidig med, at der blev fyldt Sand ned bag Stenene i det opefter alt for store Hul. Mosset var af stor Betydning for at hindre Stenene i at glide

og for at hindre Sandet i at skride ud mellem Stenene og drysse ned i Brønden.

Vand var det, der først af alt skulde bruges, ogsaa naar der skulde æltes Ler til Sten.

KNÆHUS OG TEGLOVN

Det første, der byggedes paa Pladsen, var et Knæhus (eller Spændehus) tækket med Lyng. I Huset kunde man søge læ, naar Vejret var daarligt, og her blev Redskaberne opbevaret.

Naar Knæhuset var bygget, kunde man begynde at stryge Sten. Materialerne hertil var lige ved Haanden i Jordbunden.

Æltning og Strygning af Sten var et stort Arbejde. Ogsaa her var Knæhuset til Nytte, for saa snart Lerstenene var tørre, blev de sat ind i Huset, hvor de var beskyttet mod Regnvejrets opløsende Virkninger.

Samtidig med Stenstrygningen blev der ogsaa i Foraarsdagene gravet Tørv til Stenbrændingen.

Saa snart Høsten var færdig, tog man fat paa at bygge en Teglovn, da i dette Tilfælde Byens gamle Teglværk var faldet sammen.

Den lille Teglovn blev bygget ca. 100 Alen nordøst for Byggepladsen (Rødstensbrokkerne finder man endnu i Jorden her, naar der pløjes). Ovnens var ca. 4 Alen bred, 4 Alen lang og Højden eller Dybden ca. $3\frac{1}{2}$ Alen. Heraf var de 2 Alen ned i Jorden.

Foran Ovnens blev Jorden gravet væk, saa man havde en skraa, jævn Nedgang til Fyrstederne og Trækkanaalerne ind til Stenene, der skulde brændes.

Siderne i Ovnens var opført af Kampesten lagt i Ler. Det Jord og Sand, der var gravet op af Graven til Ovnens, blev benyttet som Sidevægge omkring den Del af Ovnens, som var over Jorden. I Ovnens var der Plads til 4 a 5000 Sten.

Saa snart der var strøget Sten og bjerget Brændsel til 2 Ovnfulde, blev de brændt.

Lerets og Sandets Blanding foregik paa en Flade belagt med Kampesten (der, hvor Møddingstedet skulde være). Paa denne Flade blev Leret æltet af Stude. Straks efter begyndtes Strygningen i en Form, der tog to Sten. Den fyldte Form blev baaret ud paa Marken. Her blev Stenene rystet af Formen og laa saa paa den flade Jord for at tørres af Solen og Vinden. Det var altid i det tidlige Foraar, der blev strøget Sten, thi kun i denne Aarstid blev de hurtigt tørre.

Paa den Maade arbejdedes der i 3—4 Aar (i andre Tilfælde færre eller flere Aar, alt efter hvor store Bygningerne skulde være), og saa kunde Byggeriet begynde.

MED MARKENS STEN

Alle Mure blev opført af helbrændte Sten. Hvor Murene skulde staa, blev Muldjorden gravet bort, og den lille Rende, man havde lavet, blev derefter fyldt med Kampesten, der i Aarene forud var samlet paa Marken og kørt sammen ved Byggepladsen. De smaa Kampe-

sten blev stødt sammen med en »Jomfru«, en Bjælkeende, som var ca. $1\frac{1}{2}$ Alen lang og havde et Tværstykke over den ene Ende til Haandtag.

Paa de smaa Sten (Syldsten) blev der først muret et Rulleskifte, det vil sige, at en Række brændte Sten blev muret paa Højkant, og derpaa begyndte den almindelige Muring. Ydermurene var alle Helstensmur, og alt var muret i Lermørtel.

Hvor Tømmeret til Gaarden er hentet, kan ikke med Sikkerhed oplyses.

Tømmeret til Stuehuset lignede mest indført, der altid blev hentet i Kolding.

I Stuerne var Bjælkerne høvlet i Firkant. I Skillevæggene op mod Loftet og ned mod Muren sad Øksehuggene, og ligeledes Øksehuggene paa Bjælkernes fire Sider i Bryggers, Bagekammer og Køkken. Det var jo et stort Arbejde at høve saa meget af Bjælkerne, at Øksehuggene ikke kunde ses.

Tømmeret i Sidefløjene var for en Del Strandings-tømmer. Af Spærene var nogle Skibsplanker og smaa Skibsmaster. Lægterne var kløvet af røde Fyrplanker og naaede kun over et Fag. Hanebaandene (æ Haanbjølker) i Sidefløjene var skaaret ind med Svalehaler og forsynet med smedet Spiger. I Stuehuset var al Tømmer samlet med Træagler.

SILDRING NIS

I 1867 blev Gaarden solgt til en Mand, der var kommet fra Øen Sild og derfor kaldtes »Sildring Nis«. Han var en meget dygtig Mand, baade hjemme og i Marken. Nis byggede Gaarden helt færdig, kan man godt sige, thi i Storstuen var der endnu ikke lagt Gulv, og Vinduer og Døre var fra det gamle Stuehus, saa der var meget, der ikke saa indbydende ud, men det blev alt sammen fornyet, da Nis fik Gaarden. I Køkkenet blev der opsat Komfur, det første i Kragelund.

Alle Vinduer blev fornyet og med store Ruder, og alle Døre med Fyldninger og Messinghaandtag. Der var noget fint den Gang.

Det var lidt om, hvad jeg har hørt og set af Gaardens tidligere Historie.

— — —

Fra 1881 blev Gaarden mit Barndomshjem.

I Storstuen (1) (se Tegningen) havde vi kun en Kiste, to Klædeskabe og en Dragkiste. Moder havde meget Besvær med at holde Tøjet fri for at mugne, da som nævnt et Hjørne i Stuen havde Lerunderlag, og Stuen derfor altid var fugtig.

I Lillestuen (æ Lilledaaens) (2) var de pæneste Møbler. Det var Træstole med Rørsæder og et rundt Bord samt et Skab med Moders pæneste Kopper, Tallerkener, Sølvskeer og Dækketøj. En Bilæggerovn blev der fyret i fra Køkkenet, og saa var der Alkoven (Fødesengen), som jeg kun en enkelt Gang saa blev benyttet som Gæsteseng. Om Vinteren blev denne Seng fyldt med Kartoffler, da den laa midt i Huset, hvor Frosten ikke kunde naa ind.

KARTOFLER UNDER SENGEN

I Dagligstuen (æ Daaens) (3) var der fast Bænk langs Vinduerne, en Endebænk mod Øst, og et langt Bord med to Træstole foran. Denne Stue blev opvarmet af en rund Tørveovn med Kogerum, saa Kaffen kunde koges inde, — og saa var her de to Alkovesenge med Træskillevæg imellem. Halmen i Sengene gik ikke til Bunden. Ca. 12 Tommer fra Gulvet var der lagt Brædder, derpaa laa der et godt Lag Halm og saa en tyk Vadmelsunderdyne. Det var et udmærket Leje for et trætt og søvnt Menneske, naar der ogsaa var en god Overdyne.

Rummet under Sengene blev om Vinteren fyldt med Kartoffler til Spisebrug. Luften var ikke særlig god af Kartofflerne under Sengen.

Det smalle Mælkekammer (4) mellem Sengevæggen og Ovnen var i den haarde Vinter det bedste Opbevaringssted for Mælkefadene, som stod paa Hylder, der naaede fra Gulvet til Loftet, med mange, mange Mælkefade paa Rad. Det gjaldt om, at den nymalkede Mælk stod et Sted, hvor den ikke frøs til Is, thi da kunde der ikke faas Fløde til at kærne Smør af. I dette lille smalle Mælkekammer var der en lille Bilæggerovn, der blev fyret i fra den aabne Skorsten i Bryggerset.

Den aabne Skorsten i Bryggerset blev benyttet i den varme Sommertid. Det var altid spændende, naar Moder satte Gryden paa Trefoden over Ildhullet og fyrede op med Træv og Pinde.

Bageovnen (5) havde en høj Hvælving, saa et voksent Menneske let kunde kravle omkring derinde. Der blev gennemsnitlig bagt 1 Gang om Maaneden af 3 Skpr. Rug. Hver Gang blev det fine Mel temset fra til Kage (temset Kaaeg).

Det Mælkekammer (6), der benyttedes om Sommeren, havde ligeledes Hylder fra Gulv til Loft, og saa var der Cement paa Gulvet. Paa varme Dage kunde der hældes Vand mellem Fadene til Afkøling. Gennem et Hul i Ydervæggen kunde Vandet tappes bort fra Gulvet.

I Bagekammeret (7) stod Dejtrugtet med Brødet og Kagerne, et Bord med Brødkæreren samt Hylder til forskellige Genstande, der brugtes i Husholdningen.

I Køkkenet (8) var der Komfur og ved Ydervæggen en fast Bænk med et Bord foran, og for Enden af Bordet en Stol med Sæde af Simer.

I Bryggerset (10) var der Bord og Vask, og i Muren mod Stalden var der en Grukedel, som ofte blev benyttet baade til Vask, Ølbrygning, Farvning og Kartoffelkogning til Svinene, samt naar der slagtedes.

DA DEN NYE TID KOM

I 1889 blev meget i Stuehuset lavet om og forandret, den faste Bænk i Dagligstuen og Mælkekammerne forsvandt, kort sagt det var en hel Revolution. Det skyldtes, at Landbruget var gledet ind i en hel ny Tid, baade hvad Arbejde og Indtægtsmuligheder angik. Det var

paa den Tid, at Uldkartning, Spinding og Simesnoning m. m. næsten forsvandt.

Den gamle Stald stod endnu nogle Aar; kun blev der to Gange bygget et Fag til Staldbygningen, men ellers skete der ikke noget særlig, undtagen i 1898, da Grebningen (æ Øddelgroef) blev udvidet og lagt med Cement, saa Ajlen kunde løbe ud i en Ajlebeholder.

Krybber til Køerne var der ikke, kun var et smalt Stykke, hvor Krybberne skulde være, belagt med røde Sten (Klinker) lagt paa den flade Side. Selve Grunden i Kobaasen var lagt med Kampesten (Haandsten), samlet paa Marken.

Adskillelsen mellem Kobaasene bestod af en Pæl, der stod op mod Muren og gik til Loftet mod Bjælken, det var Mundpælen. Samt lidt længere nede i Baasen en anden Pæl, der kaldtes »æ Haaelpæel«, imellem hvilke der var Brædder, der kaldtes »æ Bæslingfjæller«. To Køer stod altid sammen i et Fag.

Angen i Stalden bag Køerne var lagt med Kampesten og kaldtes »æ Øddelbrow«.

Loftet i Stalden bestod af Lægter med et Lag Tagrør over og derpaa et Lag Ler. Det var et udmærket Loft til Stalde, baade for Foderet og ikke mindst i Ildebrandstilfælde, idet Kreaturerne næsten altid kunde reddes under et saadant Loft.

Under Vinterfodringen blev Køerne to Gange om Dagen løst paa Stalden for at drikke af Vandtrugtet. Fra Pumpen i Gaarden løb Vandet i en Rende ind i Stalden til Vandtrugtet.

Hestene blev vandet paa samme Maade. Foderet til Hestene blev skaaret i Hakkelse, og naar der fodredes med Rughakkelse, blev der lagt Hø mellem Rugstraaene i Skærekisten. Hakkelsedyngen var da mere mild at tage i, Hestene vilde gerne have Hakkelse blandet med Hø.

I Sommertiden, naar Heste, Køer og Ungkreaturer var paa Græs, kom de paa Stald hver Middag og om Natten.

Svin blev der i mange Aar ikke taget stort Hensyn til, og der holdtes ikke mange.

Over den ene Svinesti havde Hønsene deres Plads. En Træplade hang i nogle Lægter, sømmet paa Bjælkerne. Et Stykke ovenover Pladen var der anbragt et Par tynde Lægter, som Hønsene kunde sidde paa. Ægkurven eller Reden til Hønsene hang paa Væggen, det var for det meste en gammel Bikube.

De forskellige Afgrøder havde bestemte Pladser i Huset. Rugen kom altid ind paa Stuehusloftet, Høet ind paa Loftet over Kostalden, og Havren til Hakkelse blev anbragt i Nærheden af Hestenes Fodergang. Byggen blev anbragt over Brændselsrummet paa »æ Hjaald« ved Tærskeloen i Østre Længe, og i Laden sad Hø og Havre, alt efter som Avlen var stor af de forskellige Afgrøder.

FAARENE — BØRNEGEN »SKRÆK«

Faarene var om Sommeren en Skræk for alle de

smaa Piger og Drengene, der skulde passe dem, da deres Tøjr ofte raadnede og brast, saa Faarene løb efter Kornmarkerne, hvor de var vanskelig at fange. Om Vinteren var Faarene derimod alles Kælebørn. Da var de inde og løb ikke bort. Omkring Midten af November kom de i Hus og ikke ud igen før omkring 1. April. I Faarestien (13) var der en Hæk med et Trug under. Hækken var til Hø og Truget til Havre. Desuden blev der hver Aften sat frisk Vand ind i Faarestien.

Et gammelt Ord siger, at Faarene skal have saa meget Hø, at de kan strø sig selv, ellers bliver de daarligt fodret. Følgen heraf var, at der om Foraaret, naar Faarene skulde ud, laa et Lag Gødning i Faarestien helt op til I Alen tyk. Faarene gik da næsten med Ryggen til Loftet (tæt til Bjælkerne), og for at æde Havre af Truget maatte de ligge paa Knæ.

Ved den daglige Omgang med Faarene ved Fodringen blev de saa kælne, at det var vanskelig at gaa bort fra de venlige Dyr.

Bygningernes Vedligeholdelse krævede et aarligt tilbagevendende Arbejde.

Tagets Vedligehold var paa en Maade det vigtigste. Hø og Korn kørt ind i et Hus, hvor Taget var daarligt, blev inden lang Tid ødelagt og var da ikke egnet til Føde for Mennesker eller Dyr. Derfor var Taget ogsaa til Stadighed et Samtaleemne.

Murenes Vedligeholdelse var heller ikke en uvæsentlig Ting. I Tidens Løb opløste Storm og Regn Lermortelen mellem Stenene, saa de kunde sidde helt løse. De mange Vægbier, der borede Huller ind i Mortelen, var ogsaa medvirkende til, at Vejrliget lettere vaskede Leret ud. Saa trængte Fugten ind om Vinteren.

DA CEMENTEN KOM

En stor og gennemgribende Forandring skete, da Cementen kom frem. Da blev saa godt som alle Huse og Gaarde »indsømt«, det vil sige, at alle Fuger mellem Stenene blev fyldt med Cementmørtel. Mens denne endnu var fugtig, blev Husvæggen gnedet med en Mursten af en meget rød og løs Kvalitet og derefter igen gnedet med en Murske. Gnidningen med Murstenen havde til Følge, at Cementmørtelen i Fugerne fik en rød Farve, og hele Vægfladen saa ud som en kompakt rød Stenflade.

Denne nye Fugning fik stor Betydning for Husenes Tæthed, og i Tilgift fik Bygningerne næsten et helt nyt Udseende.

Samtidig med at faa »indsømt«, kom der noget andet nyt frem. Det var »Afstregningen«, hvide Striber, der blev malet paa Muren, hvor de gamle Fuger havde været. Saadanne afstregede Murvægge var smukke og gav et velstaaende Udseende.

I 1905 forsvandt den gamle Stald samt den vestre Længe for at give Plads til en stor, moderne Stald og Kørelade. Arbejdet blev paa mange Maader lettere herefter, — men den, der var sammenlevet med Dyrene paa den gamle Maade, med at vande ved Truget og

med at fodre op mellem Køerne og alt imens stryge dem paa Ryggen med Hænderne, savnede den gamle nære Forbindelse med det enkelte Dyr. For Dyrene selv var de nye Forhold naturligvis langt bedre. Lys, frisk Luft gav et Velvære, som den gamle Stald ikke kunde give.

T. Kragelund.

Denne Artikel sluttes i næste Nummer, hvori vi ogsaa bringer den Oversigtstegning, til hvilken Numrene i Parentes i dette første Afsnit henviser. Under Hensyn til Bornholmsstoffet har Klicheen maattet udskydes denne Gang.

★

Den gamle Slægtsgaard Blødmosen ved Ganløse paa Sjælland blev i Marts hærgnet af Brand, hvorved tre Længer nedbrændte. Nogle Svin og Pattegrise indebrændte. Ilden havde ogsaa fat i Stuehuset, men blev slukket. Ilden var opstaaet fra en Kyllingemoder. Ejendommen tilhører Gaardejer Brems.

Vejen til selvforsyning med linnedvarer...

HJEMMEINDUSTRI - STORINDUSTRI

Arbejdet fra avl og ruskning til den smukke færdige hørvarer skabte den danske bondestands selvforsyning med uforgængelige linnedvarer, der gik i arv fra slægtled til slægtled... i dag sender man den avlede hør til

Indr. Varemærke

AKTIESELSKABET

HØRFABRIKEN I TOMMERUP

Kontrakt paa avl

og behandling af dugrødnet straa fra mindre arealer (dog mindst 2 skp. ld.) og urødnet straa fra større arealer kan endnu faas. Frøbestillingsseddel og dyrkningsvejledning medsendes.

MARGRETHE-TÆPPER

skønne — bløde — mølægte — uforgængelige

100 % dansk
Initiativ-Diplom fra
„Dansk Arbejde“

Knyttet med spec. Naal i ca. 2 cm. dyb Luv med 70—80,000 Løkker pr. Kvadratmeter af Specialgarner fra A.S. Det nordiske Kamgarvspinderi, Sønderborg.

Trods fremragende Kvalitet ikke dyrt: 2 × 3 m 990 Kr., 2 ½ × 3 ½ m 1443 Kr., 3 × 4 m 1980 Kr.

Margrethe og Emil Jensen

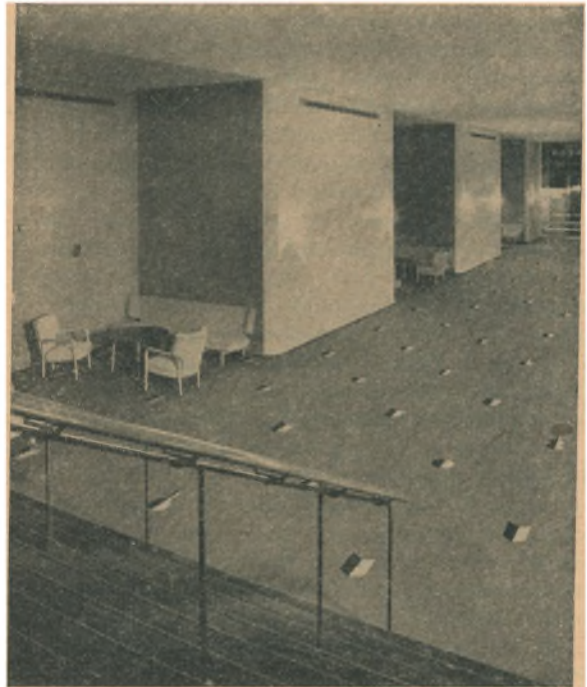
Allegade 61 . Odense . Telefon 536

Eneforh. f. København:

Hjemmenes Møbellager

Gl. Kongevej 27—29 (over Kinopalæet)

Leverancer: Bl. a. Berlingske Tidende, Hillerød Raadhus, Atlantic Palace m. m. fl.

Tæppe leveret til Radiohusets Kunstnerfoyer

Slægtsgaardsejere!

Sikker Dem mod Haglskade
gennem

Hagelskadeforsikringsselskabet af 1910

Store Torv 5 . Aarhus

Slægtsgaardsejere!

Tegn Deres Forsikring
mod Stormskade i

Dansk Forsikringsforening mod Stormskade

Store Torv 5 . Aarhus

Østifternes Land-Hypothekforening

Gyldenløvesgade 3

KØBENHAVN V

yder uopsigelige 2. Prioritetslaan i Landejendomme
og Beboelsesejendomme paa Landet i Østifterne